

УДК 37.015.31:7-057.87

DOI 10.32755/sjeducation.2024.02.041

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Васюк Оксана Вікторівна, доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15,
e-mail: o.vasiuk@nubip.edu.ua)
ORCID: 0000-0003-0926-7599
ResearcherID: I-3175-2018
Scopus-Author: ID57219243780;

Сопівник Руслан Васильович, доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(03041, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15,
e-mail: sopivnyk_r@nubip.edu.ua)
ORCID: 0000-0001-7446-9707
ResearcherID: AАН-2046-2020

Процеси формування естетичної культури та естетичної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти на сьогодні є актуальними з огляду на те, що сформовані ці інтегративні якості сприяють усебічному розвитку особистості, зокрема її духовних цінностей, що є підґрунтям гармонійного життя людини в суспільстві.

***Метою статті** є узагальнення досліджень попередників щодо практики формування естетичної культури та естетичної компетентності студентів закладів вищої освіти в аспекті окреслення домінантних форм, методів навчання та педагогічних технологій.*

*Під час дослідження застосовано комплекс **методів дослідження**: аналіз, систематизація, узагальнення наукових джерел, порівняння.*

***Результати дослідження.** Проаналізовано та узагальнено наукові здобутки М. Білецької, Л. Глазунової, С. Дудяги, А. Карам, Л. Кириченко, М. Нечепоренко, Сіньтін Лю, Т. Підварко, Я. Сопіної, Г. Сотської, Ю. Шевченко. Формування естетичної культури та естетичної компетентності студентів передбачає естетизацію освітнього середовища та використання комплексу змісту освітніх компонентів і спецкурсів, навчальні й виробничі практики, позааудиторну роботу, форми, методи навчання та педагогічні технології.*

Висновки. Серед форм навчання виокремлюємо лекції, семінарсько-практичні заняття, практики, конференції, кураторські години, консультації, олімпіади, гуртки, відвідування музеїв і майстерень митців, організацію і проведення художніх виставок, мистецьких заходів, круглих столів, діяльність театру, краєзнавчо-пошукові експедиції, клуби за інтересами, майстер-класи, читачькі конференції, усні журнали, заочні подорожі, прес-конференції, конкурси, виставки творчих робіт, естетичне ательє, засідання наукових товариств. До методів навчання належать: моделювання морально-естетичних ситуацій, метод діалогової взаємодії, ігровий, виконання творчих завдань, створення проблемних ситуацій, диспут, дискусія, тренінговий, індивідуальні та колективні бесіди, метод самоаналізу і самооцінки, мікрОВикладання, портфоліо. Домінантними педагогічними технологіями є технологія проблемного навчання, проєктна, тренінгова, імітаційно-ігрова, кейс-технологія.

Ключові слова: естетична культура, естетична компетентність, виховання, студенти, форми, методи, педагогічні технології.

THE PRACTICE OF FORMING AESTHETIC CULTURE AND AESTHETIC COMPETENCE OF STUDENTS

Vasiuk Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(15 Heroiv Oborony Street, Kyiv, 03041, Ukraine,
e-mail: o.vasiuk@nubip.edu.ua)
ORCID: 0000-0003-0926-7599
ResearcherID: I-3175-2018
Scopus-Author: ID57219243780;

Sopivnik Ruslan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of Pedagogy Department,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(15 Heroiv Oborony Street, Kyiv, 03041, Ukraine,
e-mail: sopivnyk_r@nubip.edu.ua)
ORCID: 0000-0001-7446-9707
ResearcherID: AAH-2046-2020

Today, the processes of forming aesthetic culture and aesthetic competence are becoming increasingly relevant for future specialists in higher education institutions due to the fact that the individual integrative qualities contribute to the comprehensive development of a personality, in particular its spiritual values, which are the basis for a harmonious lifestyle in society.

The purpose of the article. Summarizing the research of predecessors in the correlation of the practice of forming aesthetic culture and aesthetic competence of students in higher education institutions in terms of outlining the dominant forms, teaching methods, and pedagogical technologies.

*The study used a set of the following **methods**, such as analysis, systematization, generalization of scientific sources, and comparison.*

Results of the study. *The following scientific achievements were analyzed and summarized: A. Karam, H. Sotska, L. Hlazunova, L. Kyrychenko, M. Biletska, M. Necheporenko, S. Dudiaha, Sintin Liu, T. Pidvarko, Y. Shevchenko and Y. Sopina. The formation of aesthetic culture and aesthetic students' competence involves the aestheticization of the educational environment and requires the use of a set educational components and specific courses, educational and production practices, extracurricular activities, forms, methods of teaching, and pedagogical technologies.*

Conclusions. *Among the forms of training are the following: lecture; seminar and practical classes; practices; conferences; conduct curatorial hours; consultations; subject olympiads; clubs; museum and artist workshops visits; organization and conduct art exhibitions, arts events, round-table discussions; theatrical activity; local lore exploratory expeditions; groups of interest; master classes; reading days; oral journal; distant travels; press conferences; competitions; exhibitions of creative works; aesthetic atelier; scientific association sessions. Teaching methods include: modeling of moral and aesthetic situations; conversational interaction; gaming; creative assignment solutions; crush trouble; dispute; discussion; training; individual and collective discourse; self-reflection and self-esteem methods; microteaching and portfolios. There are dominant pedagogical technologies: problem-based and project-based learning, training, game simulation, and case-technology.*

Key words: *aesthetic culture, aesthetic competence, education, students, forms, methods, pedagogical technologies.*

Постановка проблеми. У законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.), указах Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019 р.), «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (2021 р.), у Стратегії ООН «Молодь 2030» (2018 р.) окреслена важливість усебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. У документах наголошується на важливості розкриття талантів людини, її творчих, інтелектуальних і фізичних здібностей, формування цінностей, що є необхідними для громадян сучасного суспільства.

Саме під час навчання в закладі вищої освіти майбутній фахівець формується як професіонал, як особистість, що прагне власного розвитку, творчого самовираження, вдосконалення здібностей і талантів, яка буде готова виконувати будь-які завдання нетипово, креативно. Тому заклади вищої освіти є

тими інституціями, які, пропагуючи естетичні цінності, формують ціннісно-світоглядну позицію особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині психолого-педагогічна література накопичила значну кількість досліджень щодо формування естетичної культури та естетичної компетентності здобувачів закладів вищої освіти. Серед них напрацювання М. Білецької, Л. Глазунової, С. Дудяги, А. Карам, Л. Кириченко, М. Нечепоренко, Сіньтін Лю, Т. Підварко, Я. Сопіної, Г. Сотської, Ю. Шевченко та ін. Водночас існує недостатня кількість наукових досліджень щодо узагальнення досвіду формування естетичної культури та естетичної компетентності студентів закладів вищої освіти в аспекті форм, методів навчання та педагогічних технологій.

Метою статті є узагальнення досліджень попередників щодо практики формування естетичної культури та естетичної компетентності студентів закладів вищої освіти щодо окреслення домінантних форм, методів навчання та педагогічних технологій.

Під час дослідження застосовано комплекс **методів** дослідження: аналіз, систематизація, узагальнення наукових джерел, порівняння досвіду щодо формування естетичної культури та естетичної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Під естетичною культурою особистості розуміють складник загальної культури особистості, що забезпечує аналіз зовнішніх установок, цінностей, норм крізь призму світогляду людини; синтез власних культурних поглядів, норм поведінки та переконань; організацію діяльності у світі, способів взаємодії суб'єкта з іншими людьми, творчої активності, самовдосконалення. Естетична культура сприяє розвитку духовних цінностей, творчого потенціалу, моральних якостей здобувачів вищої освіти, тим самим допомагає стати їм гармонійно розвиненими особистостями, здатними сприймати та активно створювати красу навколо себе [1].

Ми поділяємо думку Ю. Шевченко та С. Дудяги щодо тісного взаємозв'язку естетичної компетентності та естетичної культури. Дослідники переконані, що естетична компетентність є рівнем опанування естетичною культурою суспільства [2, с. 236].

Під поняттям «естетична компетентність» розуміють інтегральне утворення особистості, яке характеризується її здатністю оцінювати, сприймати, усвідомлювати прекрасне у природі, мистецтві, життєдіяльності та створює можливості естетично опанувати дійсність за законами краси, готовність до якісної професійної діяльності [3, с. 38].

З огляду на сказане вважаємо доцільним розглядати практику формування естетичної культури та естетичної компетентності здобувачів вищої освіти в аспекті визначення домінантних форм, методів та педагогічних технологій у цьому дослідженні в цілому.

Пропонуючи методичну систему формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах, Г. Сотська передусім наголошує на збагаченні змісту фахових, психолого-педагогічних, суспільно-гуманітарних, природничо-математичних освітніх компонентів естетичними елементами та введенні в освітній процес інтегрованих елективних спецкурсів (наприклад, «Естетична культура вчителя образотворчого мистецтва»), варіативних елективних спецпрактикумів (наприклад, «Творчі естетико-педагогічні майстерні»); естетико-культурологічній спрямованості проведення практик; позанавчальній творчій художньо-естетичній діяльності [4].

Домінантними формами у цьому процесі будуть як традиційні (колективні (лекції), групові (практичні, семінарські), індивідуальні (самостійна робота), так і нетрадиційні (мікрорішення, презентація, портфоліо, есе, тренінг, відвідування музеїв та майстерень художників, організація і проведення художніх виставок). Серед методів дослідниця обрала традиційні (вербальні, практичні, наочні), інтерактивні (метод проєктів, творчих завдань, моделювання, ігровий), художньо-педагогічні (активізація художньо-естетичної діяльності, художньої чи емоційної драматургії), художньо-естетичні (перфоманс, інсталяція, художньо-естетична імпровізація [4].

Кириченко Л. переконана, що спеціальні програми, які діють на факультетах, спрямовані на підвищення культурно-інтелектуального рівня здобувачів освіти шляхом поглиблено-

го вивчення художніх творів світової класики. Студенти упродовж місяця занурюються у творчість певного письменника, аналізують проблеми культурного і соціального життя епохи, в якій творив письменник. Здобувачі освіти вивчають біографію, читають першоджерела, готують і проводять мистецький захід (наприклад «Краса поліських лісів у поетичному слові Лесі Українки»). В аспекті вивчення творчості видатних письменників варто запропонувати виконання творчих завдань, створення проблемних ситуацій тощо [5].

Формування естетичної культури або естетичної компетентності доволі часто відбувається у процесі участі в різних видах позааудиторної діяльності. Саме позааудиторну роботу майбутніх учителів музичного мистецтва як домінуючу використали під час формування естетичної культури Я. Сопіна, М. Білецька, Т. Підварко, залучаючи здобувачів освіти до ціннісно-орієнтованої, духовно-пізнавальної, художньо-творчої тощо діяльності. Студенти готували і проводили екскурсії, навчальні конференції, диспути («Особистість XXI століття. Якою їй бути?», «Чи потрібні в наш час високі почуття?», «Чи є у вас ідеал людини з високими морально-естетичними принципами? Який він?»), кураторські години, дискусії, круглі столи, тренінги, написання творчих завдань, індивідуальні та колективні бесіди, консультації. Темами таких заходів могли бути «Українська музична спадщина», «Що сьогодні переважає – театр чи кіно?», «Чи актуальною сьогодні є музика минулих століть?», «Українські письменники та поети минулого і сьогодення», «Комп'ютер у житті сучасної людини: переваги і недоліки» тощо. На кураторських годинах активно використовували емоційно-стимулюючі методи: моделювання морально-естетичних ситуацій, діалогової взаємодії, ігровий, метод самоаналізу і самооцінки. В аспекті формування естетичної культури популярним було прослуховування музичних творів, виступи з інформацією про творчість того чи іншого митця тощо [6].

Будуючи модель розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, В. Рожнова вводить у методику формування вказаної якості вибірково навчальну дисципліну – «Методика розвитку естетичної компетент-

ності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти». До форм організації навчальної діяльності дослідницею віднесені педагогічна практика, лекції, практичні заняття, самостійна робота [7].

У позааудиторній діяльності університету формував естетичну компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва А. Карам. У своєму дисертаційному дослідженні він використав зміст факультативного курсу «Естетична компетентність особистості: шляхи формування». Домінантною технологією реалізації курсу була тренінгова (наприклад, «Сприяння особистісному зростанню»), кейс-технологія та проектна. Активно застосовувалася діяльність театру «Тандем», краєзнавчо-пошукових експедицій, клубів за інтересами. Проведення формувального експерименту передбачало укладання особистісного портфоліо майбутніми вчителями образотворчого мистецтва, участь у дискусіях, виконання практичних вправ, ситуативні та рольові ігри [3].

Розглядаючи педагогічні умови формування естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога засобами народознавства, під час роботи зі студентами Л. Глазунова радить використовувати такі форми, як мікровикладання, моделювання виховних заходів естетичного спрямування, розв'язання педагогічних ситуацій, організація конференцій, клубів, семінарів, відвідання виставок, проведення майстер-класів народних майстрів та педагогічну практику. Крім того, дослідниця пропонує завдання різної складності, під час виконання яких здобувачі освіти могли б себе проявити [8, с. 208].

Досить ґрунтовно розкриває форми і методи здійснення естетичного виховання в освітньому процесі класичного університету М. Нечепоренко. До домінуючих видів автором віднесено: лекції; семінарські та практичні заняття; організацію художніх і наукових заходів; зустрічі з ученими, вчителями, письменниками, акторами, керівниками художніх студій; тематичні олімпіади; участь у різного роду вечорах; диспути щодо питань етики й естетики фахової діяльності; читачькі конференції; усні журнали, заочні подорожі; відвідування музеїв, виставок, спектаклів, кіно, концертів; пресконференції та «круглі столи»; конкурси на краще знання творів вітчизня-

них і зарубіжних письменників, композиторів, художників; організація та проведення тематичних вечорів народної творчості; КВК (математичні, лінгвістичні, біологічні, педагогічні); виставки творчих робіт здобувачів вищої освіти (малюнка, плаката, фото, декоративно-прикладного мистецтва); екскурсії до музеїв (А. Макаренка, Г. Сковорода, образотворчого мистецтва); бесіди про історію вишу, факультету, професію педагога, з питань етики, естетичного чи фізичного виховання тощо; роботу естетичного ательє, гуртків, засідання наукових товариств [9].

Під час формування естетичної культури та естетичної компетентності дослідники використовують такі засоби: підручники, посібники, електронні посібники, електронні лекції та презентації, дидактичні матеріали (таблиці, схеми, картки), різноманітні відеоматеріали тощо.

Висновки. Отже, якщо ми прагнемо зробити ефективним процес формування естетичної культури або естетичної компетентності, мусимо враховувати всі складники освітнього процесу: зміст освітніх компонентів навчальних планів та спецкурсів, практичне навчання, позааудиторну роботу тощо.

Серед форм організації навчальної діяльності виокремлюємо традиційні: лекції, семінарсько-практичні заняття, навчальна та виробнича практика, конференції, кураторські години, консультації, олімпіади, гуртки тощо. До нетрадиційних належать відвідування музеїв та майстерень різних митців, організація і проведення художніх виставок, мистецьких заходів, круглих столів, діяльність театру, краєзнавчо-пошукові експедиції, клуби за інтересами; майстер-класи, читацькі конференції, усні журнали, заочні подорожі, пресконференції, конкурси, виставки творчих робіт здобувачів освіти, естетичне ательє, засідання наукових товариств тощо.

До методів навчання, які найчастіше застосовують у процесі формування естетичної культури та естетичної компетентності, відносимо моделювання морально-естетичних ситуацій, метод діалогової взаємодії, ігровий, виконання творчих завдань, створення проблемних ситуацій, диспут, дискусію, тренінговий метод, індивідуальні та колективні бесіди, метод самоаналізу і самооцінки, мікрореконструкції, портфоліо тощо.

Комплексне застосування належних методів, засобів та форм навчання породжує відповідні педагогічні технології (проблемного навчання, проектна, тренінгова, імітаційно-ігрова, кейс-технологія), за реалізації яких гарантовано досягаються значні результати в аспекті формування комунікативної культури та комунікативної компетентності.

Перспективами подальших розвідок цього напрямку вбачаємо обґрунтування методики формування естетичної культури та компетентності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Сіньтін Лю. Виховання естетичної культури майбутніх хореографів у позааудиторній діяльності університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Міжрегіон. акад. управління персоналом. Київ, 2017. 217 с.

2. Шевченко Ю., Дудяга С. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формування естетичної компетентності учня. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2014. № 1 (12). С. 235–239.

3. Карам А. М. Формування естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у позааудиторній роботі університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2020. 226 с.

4. Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів в педагогічних університетах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2014. 47 с.

5. Кириченко Л. Формування естетичної культури як складова соціально-гуманітарної підготовки сучасної студентської молоді. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 78–88.

6. Сопіна Я. В., Білецька М. В., Підварко Т. О. Формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі позааудиторної роботи. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 37. С. 267–271.

7. Рожнова В. Модель розвитку естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Traektorîâ Nauki = Path of Science. Section "Education"*. 2021. Vol. 7, No 1. С. 5001–5006.

8. Глазунова Л. О. Педагогічні умови формування естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога засобами народознав-

ства. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 3 (69). С. 207–211.

9. Нечепоренко М. В. Про естетичне виховання у класичному університеті. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2013. Вип. XXXIII. С. 159–168.

References

1. Sintin, Liu (2017), Education of the aesthetic culture of future choreographers in extracurricular activities of the university : PhD in Pedagogy Thesis, Kyiv.

2. Shevchenko, Yu., Dudiaha, S. (2014), "Professional training of the future primary school teacher for the formation of students' aesthetic competence", *Scientific Bulletin of the Melitopol State University Pedagogical. Series: Pedagogia*, No. 1 (12), pp. 235–239.

3. Karam, A. M. (2020), Formation of aesthetic competence of future teachers of fine arts in extracurricular work at the university : PhD in Pedagogy Thesis, Kyiv.

4. Sotska, H. I. (2014), Theoretical and methodological principles of the formation of aesthetic culture of future teachers in pedagogical universities : PhD thesis, Kyiv.

5. Kyrychenko, L. (2021), "Formation of aesthetic culture as a component of social and humanitarian training of modern student youth", *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, No. 4 (108), pp. 78–88.

6. Sopina, Ya. V., Biletska, M. V. and Pidvarko, T. O. (2021), "Formation of aesthetic culture of future music teachers in the process of extra-auditory work", *Innovative pedagogy*, Vol. 37, pp. 267–271.

7. Rozhnova, V. (2021), "Model of development of aesthetic competence of future teachers of preschool education institutions", *Traektorii Nauki = Path of Science. Section "Education"*, Vol. 7, No. 1, pp. 5001–5006.

8. Hlazonova, L. O. (2013), "Pedagogical conditions for the formation of the aesthetic competence of the future philologist teacher by means of folk studies", *Bulletin of Zhytomyr State University. Pedagogical sciences*, Vol. 3 (69), pp. 207–211.

9. Necheporenko, M. V. (2013), "About aesthetic education in a classical university", *Scientific notes of the department of pedagogy*, Vol. XXXIII, pp. 159–168.